

ОБИГ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Олійник Д. І., центр економічних і соціальних досліджень НІСД

В Україні 17 лютого 2022 р. було ухвалено Закон про віртуальні активи, яким, зокрема, запроваджено нормативну базу для легалізації діяльності криптобірж, служб зберігання та особистого використання криптовалюти. Він набирає чинності після внесення змін до Податкового кодексу України. В умовах правового режиму воєнного стану для економіки України посилилась актуальність потреб залучення додаткових інвестиційних ресурсів та розширення ринку фінансових послуг. *Упорядкування процесів обігу віртуальних активів і регулювання їх на державному рівні надасть змогу забезпечити дешевший, не такий обтяжливий та більш інклюзивний спосіб фінансування відбудови й розвитку реального сектору економіки завдяки обмеженню кількості посередників.*

Сукупний обсяг капіталізації ринку криптовалют у світі в 2021 р. досяг 2,3 трлн дол. США, що відповідає приблизно 1 % світових фінансових активів¹. Нині частка транзакцій, що припадає на найбільші віртуальні активи, є мізерно малою порівняно з аналогічними показниками популярних платіжних систем. Водночас використання віртуальних активів як зручного платіжного засобу є потенційно привабливим інвестиційним інструментом фінансової екосистеми для організації торгівлі, обміну та зберігання віртуальних активів, призначених для інвестування². Ключовим компонентом збільшення обігу та ринкової капіталізації криптовалюти є інтерес інвесторів, що зростає, до використання стабільних криптомонет, нових технологій, «розумних» контрактів та децентралізованих фінансів^{3,4}. Таке зацікавлення МВФ характеризує як інноваційний процес, котрий змінить майбутній ландшафт банківської системи при відповідному зниженні ризиків для фінансової стабільності та доброчесності, ефективності грошово-кредитної політики та стандартів конкуренції⁵.

¹ When Clients Take the Lead. URL: <https://web-assets.bcg.com/d4/47/64895c544486a7411b06ba4099f2/bcg-global-wealth-2021-jun-2021.pdf>

² Нині в обігу перебуває понад 16 тис. окремих криптовалют. Загальний щоденний обсяг торгів на більш ніж 400 платформах оцінюється в понад 275 млрд дол.

³ **Why Decentralized Finance (DeFi) Matters and the Policy Implications.** URL: <https://www.oecd.org/finance/why-decentralised-finance-defi-matters-and-the-policy-implications.htm>

⁴ See Wharton Blockchain and Digital Asset Project, DeFi Beyond the Hype: the emerging world of decentralised finance. May 2021 ; Schär. Decentralized Finance: On Blockchain- and Smart Contract-Based Financial Markets. Federal Reserve Bank of St. Louis, 2021. Vol. 103, No. 2 ; OECD. Why Decentralized Finance (DeFi) Matters and the Policy Implications. 2022.

⁵ From Stablecoins to Central Bank Digital Currencies. URL: <https://blogs.imf.org/2019/09/26/from-stablecoins-to>

Згідно з «Глобальним індексом прийняття криптовалют» у 2021 р. Україна увійшла до 20 кращих країн у загальному рейтингу глобальної платформи Chainalysis і посіла четверте місце при щоденному обігу віртуальних активів в обсязі 1 млрд грн. Це засвідчує вагомий потенціал України у створенні ринків капіталу⁶. Віртуальні активи стають окремим об'єктом регулювання, який посідає особливе місце між об'єктами інтелектуальної власності та інформацією. Своєю чергою, це потребує визначення системи оподаткування, синхронізації з іншими законодавчими актами України, упровадження механізму захисту прав та інтересів інвесторів, а також розроблення гнучкої нормативно-правової бази для створення прогресивної моделі регулювання.

Україна легалізувала ринок віртуальних активів та запустила механізм інвестування в новий клас активів. Проте більшість нормативно-правових актів із впорядкування обігу віртуальних активів нині перебувають у стадії розроблення стосовно платежів, інвестицій, деривативів та оподаткування відповідно до громадських консультацій щодо підходу, який ґрунтується на оцінці ризиків до віртуальних активів і постачальників послуг віртуальних активів, установлених Цільовою групою з фінансових заходів (FATF)⁷. Основні вимоги до оцінювання ризиків з обігу криптовалюти стосуються постачальників послуг віртуальних активів (VASP) та їхніх контрагентів, до яких віднесено децентралізовані біржі (DEX), власників та операторів децентралізованих додатків, а також послуги криптовалютного депонування та незмінних токенів (NFT).

Ці функції покликані виконувати криптовалютні фонди, біржі та платформи обслуговування стейкінгу⁸. В Україні представлені та діють такі структури: *криптовалютний фонд KUNA*⁹ (залучає кошти у віртуальній валюті та фіатні кредити¹⁰); *криптовалютна біржа FTX*¹¹ (забезпечує підтримку з боку венчурного капіталу та хедж-фондів для доступу до інституційних коштів учасників ринку віртуальних активів на підставі угоди); *блокчейн-компанія Everstake* (забезпечує платформу з обслуговування децентралізованого стейкінгу технології блокчейну¹² (додаток 1)). Крім того, *Everstake* також створює протоколи кредитування, пули стейкінгу, блокчейн-мости, маркетплейси тощо. У співпраці з Міністерством цифрової трансформації України *Everstake* запустила вебсайт для збирання коштів у

---

central-bank-digital-currencies

⁶ В Україні щоденний обіг віртуальних активів становить 1 млрд грн. Але все це у тіні, з жодної операції не сплачують податків. URL: <https://gordonua.com/ukr/blogs/mihail-fedorov/v-ukrajini-shchodennij-оборот-virtualnih-aktiviv-stanovit-1-mlrd-grn-ale-vse-tse-v-tini-ni-z-odnizeji-operatsiji-ne-platjatsja-podatki-1571520.html>

⁷ **Public consultation on FATF draft guidance on a risk-based approach to virtual assets and virtual asset service providers.** URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/public-consultation-guidance-vasp.html>

⁸ *Стейкінг* – процес зберігання коштів у криптовалютних гаманцях.

⁹ Резервний фонд України. Криптовалютний фонд для благодійних організацій України. URL: <https://my.kuna.io/en/kunaid-ukraine>

¹⁰ Donate crypto to Ukraine to support people in their fight for freedom. URL: <https://donate.thedigital.gov.ua/>

¹¹ [FTX Deal Gives Institutions New Access to Crypto Markets](https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-13/ftx-copper-technologies-tie-up-to-give-easier-access-to-crypto) / Bloomberg. 2021. 13 July. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-13/ftx-copper-technologies-tie-up-to-give-easier-access-to-crypto>

¹² Staking Service Platfor. URL: <https://everstake.one/>

криптофонді «Допомога Україні» (*Aid For Ukraine*) у криптовалюти¹³. Станом на 20 червня 2022 р. на потреби Збройних Сил України криптофондом витрачено 45,1 млн дол. США¹⁴ (додаток 2).

Ураховуючи поточний стан української економіки та перспективи її відновлення в умовах війни з РФ, упорядкування обігу віртуальних активів є важливим кроком до побудови ліквідного регульованого ринку криптовалюти в платіжній системі України.

Основні проблемні питання, які потребують вирішення на сучасному етапі розвитку для впорядкування обігу віртуальних активів в Україні, такі:

- *класифікація та аналіз криптоактивів відповідно до міжнародних та європейських нормативно-правових актів і стандартів згідно з їх основними характеристиками та економічними цілями.* Проведення детального аналізу класифікації різних категорій віртуальних активів необхідне для забезпечення належного регулювання та контролю відповідно до їх характеристик і ризиків. На основі аналізу різних віртуальних активів доцільно встановити вимоги для ринків тих віртуальних активів, які в цей час не підпадають під дію законодавства України. У міжнародній практиці найпоширеніша класифікація віртуальних активів стосується активів цінних паперів, платіжних активів, які призначені для використання як засіб платежу, та корисних активів, котрі призначені для надання цифрового доступу до програм або послуг¹⁵;

- *визначення характеристик віртуальних активів, які регулюються положеннями Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»¹⁶.* Такий підхід вимагає, щоб усі постачальники послуг віртуальних активів, пропонуючи послуги відповідно до законодавства, зокрема послуги, пов'язані з випуском цінних паперів, обігом, клірингом та розрахунками за віртуальними активами, застосовували та повністю дотримувалися відповідних правил незалежно від технології, які вони використовують;

- *адаптація розділеної та децентралізованої книги трансакцій до технології блокчейн, онлайн-ових однорангових або користувальницьких платформ у платіжній інфраструктурі до законодавства ЄС.* Складність технології блокчейн може стати перешкодою для роздрібних інвесторів віртуальних активів з третіх країн, які перебувають у різному правовому полі. У зв'язку з цим виникають проблеми, що стосуються насамперед захисту споживачів та інвесторів, цілісності ринку та фінансової стабільності. Такий підхід потребує впровадження пілотного режиму

¹³ Help Ukraine with crypto, don't leave us alone with the enemy. URL: <https://donate.thedigital.gov.ua/>

¹⁴ AidForUkraine was spending \$626 every minute in the first 50 days of the war. \$45M in crypto against RU tyranny in total! URL: https://twitter.com/_AidForUkraine/status/1516467284046401544/photo/3

¹⁵ Нині фінансові віртуальні активи, забезпечені валютними цінностями, цінними паперами або деривативними фінансовими інструментами, які емітовані резидентами України, не підпадають під дію законодавства під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках.

¹⁶ Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/print1491296480899025#Text>

ринкової інфраструктури технологій розподіленої книги (DLT) за аналогією з ЄС¹⁷ та встановлення правил для віртуальних активів, випущених у третіх країнах, і тих, що розповсюджуються в Україні;

- *встановлення вимог до фінансових установ* стосовно проведення оцінки ризиків з питань фінансового моніторингу на основі ризик-орієнтованого підходу до запровадження нових технологій, продуктів та практик і застосування відповідних заходів щодо управління та зниження ризиків, які виконують функції державного регулювання та нагляду;

- *упровадження суб'єктами первинного фінансового моніторингу аналізу видів діяльності з віртуальними активами*, зокрема тих, які пов'язані з його клієнтами, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, видом товарів та послуг тощо. У Звіті Ради фінансової стабільності (FSB) міністрів G20¹⁸ акцентується увага на впровадженні децентралізованих фінансових технологій, які можуть застосовуватись задля підвищення фінансової стійкості в декількох сферах, у т. ч. беручи до уваги транскордонні платежі та розрахунки, токенизацію цінних паперів, торгове фінансування та страхування і однорангове кредитування¹⁹. Така пропозиція охоплює ширше коло питань щодо посилення цифрової операційної стійкості для фінансового сектору та безпеки обігу віртуальних активів²⁰;

- *посилення транскордонної співпраці й міжсекторальної координації та обміну інформацією щодо розвитку віртуальних активів* для усунення загроз фінансової стабільності, що виникають у зв'язку з транскордонним та міжгалузевим характером криптоактивів.

Висновки та рекомендації

З метою вирішення першочергових проблем у сфері впорядкування обігу віртуальних активів в Україні доцільно *рекомендувати*:

- створити робочу групу з розроблення та приведення у відповідність нормативно-правової бази, що необхідна для реалізації Закону України «Про віртуальні активи» задля створення прогресивної моделі регулювання обігу віртуальних активів в Україні, залучаючи до роботи компетентні органи, зокрема Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Міністерство фінансів України, Міністерство цифрової трансформації

¹⁷ Regulation of the European Parliament and of the Council on a pilot regime for market infrastructures based on distributed ledger technology. COM/2020/594 final. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0594>

¹⁸ Financial Stability Board (FSB). 2019. Decentralised financial technologies: Report on financial stability, regulatory and governance implications. June ; Crypto-assets: Work underway, regulatory approaches and potential gaps. May ; Crypto assets regulatory directory. April.

¹⁹ Decentralised financial technologies: Report on financial stability, regulatory and governance implications. URL: <https://www.fsb.org/2019/06/decentralised-financial-technologies-report-on-financial-stability-regulatory-and-governance-implications/>

²⁰ REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on digital operational resilience for the financial sector and amending Regulations (EC) No 1060/2009, (EU) No 648/2012, (EU) No 600/2014 and (EU) No 909/2014 (Text with EEA relevance) {SEC(2020) 307 final} - {SWD(2020) 198 final}-{SWD(2020) 199 final}. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0595>

України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та інші органи виконавчої влади;

- внести зміни до п. 13 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06 грудня 2019 р. № 361 згідно із Законом України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 р. № 2074, яким визначено неможливість використання віртуальних активів як засобу платежу та предмета обміну на майно на території України, залучаючи до роботи Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

- забезпечити імплементацію міжнародних стандартів з віртуальних активів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) щодо підходу до оцінки ризику віртуальних активів та постачальників послуг віртуальних активів (Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку);

- внести зміни до Податкового та Цивільного кодексів України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами для запуску ринку віртуальних послуг в Україні, залучаючи до роботи Верховну Раду України, Міністерство фінансів України, Міністерство цифрової трансформації України, Національний банк України.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Інноваційні інфраструктурні проєкти вдосконалення обігу віртуальних активів в Україні

У рамках розвитку вітчизняної інфраструктури група українських спеціалістів AtticLab/Everstake працює над кількома інноваційними інфраструктурними проєктами (TezosGigaNode) щодо створення вебзастосунків гаманця Tezos із використанням декількох компонентів екосистеми з відкритим вихідним кодом, у т.ч. децентралізованої екосистеми Everstake та цифрових облікових даних на платформі DockNetwork.

Блокчейн-компанія Everstake в Україні забезпечує платформу обслуговування децентралізованого стейкінгу індустрії блокчейну. Завдяки додатку APIDock суб'єкти миттєво можуть надавати, перевіряти, керувати та анулювати підтверджені облікові дані та децентралізовані ідентифікатори в DockBlockchain і забезпечувати взаємодію з іншими технологіями з відкритим кодом. Крім того, віртуальні активи [Dock](#) можна купувати у мережі DockNetwork за допомогою банківських переказів та карткових платежів у кількох міжнародних валютах у більш як 60 країнах світу, включно у Великій Британії, інших країнах Європи та в Індії. Крім того, Everstake створює складні продукти блокчейну, такі як протоколи кредитування, пули стейкінгу, блокчейн-мости, маркетплейси тощо.

У співпраці з Міністерством цифрової трансформації України Everstake запустила вебсайт для збирання коштів у криптофонді «Допомога Україні» (AidForUkraine) у криптовалюті за підтримки технології Solana для програм гуманітарної допомоги та підтримки Збройних Сил України. Крім того, шведсько-українська компанія [4ireLabs](#) із численними кейсами на ринках DeFi та Fintech також випустила колекцію незмінних токенів (NFT) на технології блокчейну NEAR на підтримку української армії.

Інша українська компанія з розроблення програмного забезпечення MadfishSolutions розробила проєкт з розвитку інфраструктури (eth2tez/sol2ligo), у рамках якого створила децентралізовану біржу QuipuSwap, що дає змогу безперешкодно обмінюватися віртуальними активами у безпечний, децентралізований і стійкий до цензури спосіб. Крім того, компанія створила сервіс децентралізованих фінансів з відкритим вихідним кодом, який дозволяє отримувати відсотки за депозитами та позиками із упровадженням повнофункціонального гаманця віртуального активу.

Ще одна українська компанія TezTracker, яку підтримує Everstake, досліджує блоки з відкритим кодом із використанням індексатора Conseil.